

**LIETUVOS RESPUBLIKOS
UŽIMTUMO ĮSTATYMO NR. XII-2470 38, 41 IR 48¹ STRAIPSNIŲ PAKEITIMO
ĮSTATYMO PROJEKTO
AIŠKINAMASIS RAŠTAS**

1. Įstatymo projekto rengimą paskatinusios priežastys, parengto projekto tikslai ir uždaviniai

Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo Nr. XII-2470 38, 41 ir 48¹ straipsnių pakeitimo įstatymo projekto (toliau – Įstatymo projektas) tikslas – siekiant padėti verslui ir gyventojams, susidūrusiems su neigiamu COVID-19 plitimo poveikiu, dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtos ekstremaliosios situacijos ir karantino, nustatytų ūkinės veiklos ir kitų apribojimų, patiriantiems finansinius sunkumus, pakeisti darbdaviams mokamos subsidijos darbo užmokesčiui kompensuoti už darbuotojus, kuriems paskelbta prastova, dydį bei mokėjimo sąlygas ir pratęsti darbo paieškos išmokos mokėjimą, taikant tikslingesnes ir taiklesnes jos skyrimo sąlygas.

Įstatymo projekto uždaviniai:

1) darbdaviams, dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtos ekstremaliosios situacijos ir (ar) karantino paskelbtos prastovos metu išlaikantiems darbo vietas darbuotojams, kompensuoti visą (100 proc.) prastovų metu darbuotojui priskaičiuotą ir išmokamą darbo užmokestį, kuris negali būti didesnis, nei numatyta darbo sutartyje iki karantino paskelbimo, be to, padidinti subsidijos darbo užmokesčiui maksimalų dydį iki dviejų Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintos minimaliosios mėnesinės algos (toliau – MMA) dydžių.

2) pratęsti darbo paieškos išmokos mokėjimą nustatant, kad darbo paieškos išmoka nutraukiama, kai po Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtos ekstremaliosios situacijos ar karantino atšaukimo arba bent vieno iš jų paskelbimo termino suėjimo praėjo 1 mėnuo. Be to, pakeisti ir nustatyti papildomas sąlygas dėl teisės gauti darbo paieškos išmoką, kai: 1) asmens darbo sutartis pasibaigusi ar darbo santykiams prilyginti teisiniai santykiai yra pasibaigę Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtos ekstremaliosios situacijos ar karantino paskelbimo metu; 2) asmuo neturi teisės gauti nedarbo socialinio draudimo išmokos ar jos mokėjimo laikotarpis asmens kreipimosi į Užimtumo tarnybą prie Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Užimtumo tarnyba) metu yra pasibaigęs.

Įstatymo projekto tikslas ir uždaviniai nustatyti atsižvelgiant į tebesitęsiančią COVID-19 pandemiją ir į tai, kad Vyriausybės sprendimu nuo 2020 m. lapkričio 7 d. visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje paskelbus karantiną ir uždraudus vykdyti maitinimo, sporto įstaigų, renginių organizavimo bei kitokio pobūdžio veiklas, daugelis šiose ir kitose srityse veikiančių įmonių dar kartą priverstos visiškai stabdyti veiklą be galimybės kurti pajamas. Pažymėtina, kad be efektyvios ir tikslingos valstybės pagalbos apribotose ūkinėse veiklose veikiančios įmonės ir dirbantys asmenys neturės galimybių atlaikyti antrąją COVID-19 bangą.

Įvertinus karantino sąlygų poveikį įmonių veiklai ir valstybės teikiamos pagalbos verslui veiksmingumą ir siekiant verslo subjektų veiklos tęstinumo, siūlomos valstybės pagalbos priemonės, kurios sumažintų dėl COVID-19 apribotų veiklų kylančias ekonomines pasekmes ir padėtų išlaikyti darbuotojus.

Pirmojo karantino laikotarpiu pastebėta tendencija, kad prastovų metu darbuotojams dažniausiai buvo priskaičiuojamas vienos MMA dydžio darbo užmokestis, todėl Įstatymo projektu siekiama, kad darbdaviui mokamos subsidijos darbo užmokesčiui dydis būtų siejamas su iki prastovos darbuotojui priskaičiuotu darbo užmokesčiu. Nors galiojantis teisinis reguliavimas leidžia, kad darbdavys mokėtų didesnę nei vienos MMA dydžio darbo užmokestį, tačiau nėra pakankamų paskatų darbdaviui jį mokėti. Priešingai – pagal galiojančias Užimtumo įstatymo nuostatas, kai nustatoma didesnė subsidijos darbo užmokesčiui mokėjimo riba (1,5 MMA), darbdavys privalo prisidėti 30 proc., kai subsidijos darbo užmokesčiui mokėjimo riba nustatoma vienos MMA dydžio, darbdavys privalo prisidėti tik 10 proc.

Atsižvelgiant į tai, kad nemaža dalis verslo subjektų (viešbučiai, kavinės, sanatorijos, turizmo įmonės ir kt.) nespėjo atsigausti po pirmojo karantino pasekmių, įvertinant finansinius

sunkumus ir siekiant padėti išlaikyti esamus darbuotojus, siūloma visiškai kompensuoti prastovose esančių darbuotojų darbo užmokestį, kol bus galimybė sugrįžti į įprastą ūkinių veiklų vykdymą. Įstatymo projektu siūloma darbdaviams, dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtos ekstremaliosios situacijos ir (ar) karantino paskelbtos prastovos metu išlaikantiems darbo vietas darbuotojams, kompensuoti visą (100 proc.) prastovų metu darbuotojui priskaičiuotą ir išmokamą darbo užmokestį, kuris negali būti didesnis, nei numatyta darbo sutartyje iki prastovos paskelbimo. Subsidijos darbo užmokesčiui maksimalų dydį siūloma padidinti iki dviejų Lietuvos Respublikos Vyriausybės patvirtintos minimaliosios mėnesinės algos (toliau – MMA) dydžių.

Lietuvos banko parengtoje 2020 m. rugsėjo Lietuvos ekonomikos apžvalgoje teigiama, kad „Birželio pabaigoje registruotas nedarbas vėl ėmė didėti, tačiau tai daugiausia lėmė ne prastėjanti ekonomikos padėtis, bet pradėta mokėti darbo paieškos išmoka, paskatinusi nedirbančius gyventojus registruotis Užimtumo tarnyboje, grįžę emigrantai ir sezoniniai veiksniai“.

Nustatant taiklesnį ir tikslingesnį darbo paieškos išmokos skyrimą, siūloma šią išmoką skirti tik aktyviems darbo rinkoje Lietuvos gyventojams, kurie dirbo iki Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtos ekstremaliosios situacijos ar karantino paskelbimo ir buvo atleisti Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtos ekstremaliosios situacijos ar karantino metu, t. y. dirbę tuose sektoriuose, kurių veikla Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtos ekstremaliosios situacijos ar karantino metu buvo ribojama, taip pat savarankiškai dirbę asmenys, kurie dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtos ekstremaliosios situacijos ar karantino negali tęsti savo veiklos. Darbo paieškos išmoka nebūtų skiriama studentams, profesinių mokyklų mokiniams, kurie Užimtumo tarnyboje registravosi tik dėl darbo paieškos išmokos. Neaktyvūs gyventojai, kurie atsisako Užimtumo tarnybos siūlomų darbo rinkos paslaugų ar dalyvauti aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse ir, tikėtina, vykdo nelegalią veiklą, artimuosius slaugantys asmenys, kurie yra drausti sveikatos draudimu ir Užimtumo tarnyboje registravosi tik dėl šios išmokos, nors gauna kitas su slauga susijusias išmokas, visi kiti asmenys, kurie iki karantino paskelbimo nedirbo, gauna kitą valstybės paramą, registravosi Užimtumo tarnyboje, nors aktyviai ieškoti darbo ir įsidarbinti neketina. Atsižvelgiant į tai, Įstatymo projekte siūloma ne tik pratęsti darbo paieškos išmokos mokėjimą, bet ir nustatyti, kad darbo paieškos išmoka nutraukiama, kai po Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtos ekstremaliosios situacijos ar karantino atšaukimo arba bent vieno iš jų paskelbimo termino suėjimo praėjo 1 mėnuo. Be to, siūloma nustatyti papildomas sąlygas dėl teisės gauti darbo paieškos išmoką.

2. Įstatymo projekto iniciatoriai ir rengėjai

Įstatymo projekto iniciatorė – Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministerija.

3. Kaip šiuo metu yra reguliuojami Įstatymo projekte aptarti teisiniai santykiai

Lietuvos Respublikos užimtumo įstatymo 41 straipsnio 2¹ dalyje nustatyta, kad darbdaviams, dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtos ekstremaliosios situacijos ir (ar) karantino paskelbtos prastovos metu išlaikantiems darbo vietas, Užimtumo įstatymo 25 straipsnio 14 punkte nurodytiems užimtiems asmenims mokama subsidija darbo užmokesčiui nuo kiekvienam prastovoje esančiam užimtam asmeniui priskaičiuoto darbo užmokesčio (toliau – prastovų subsidija darbo užmokesčiui). Prastovų subsidijos darbo užmokesčiui dydis apskaičiuojamas procentais nuo užimtam asmeniui priskaičiuoto darbo užmokesčio. Darbdavio pasirinkimu gali būti finansuojamas skirtingas procentas apskaičiuotų lėšų (70 procentų apskaičiuotų lėšų, bet ne daugiau kaip 1,5 Vyriausybės patvirtintos minimaliosios mėnesinės algos dydžio (toliau – MMA), arba 90 procentų apskaičiuotų lėšų, bet ne daugiau kaip 1 MMA). Taip pat nustatytos skirtingos sąlygos, kai prastovų subsidija darbo užmokesčiui yra mokama užimtam asmeniui, sukakusiam 60 ir daugiau metų. Tokiu atveju prastovų subsidija darbo užmokesčiui darbdavio pasirinkimu sudaro 70 procentų apskaičiuotų lėšų, bet ne daugiau kaip 1,5 MMA, arba 100 procentų apskaičiuotų lėšų, bet ne daugiau kaip 1 MMA. Pagal galiojantį teisinį reglamentavimą prastovų subsidija darbo užmokesčiui mokama laikotarpiu, kol tęsiasi Vyriausybės paskelbta ekstremalioji situacija ir (ar) karantinas ir darbdavys Darbo kodekso 47 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytu atveju yra paskelbęs prastovą.

Užimtumo įstatymo 41 straipsnio 4² dalyje numatyta, kad, kai prastovų subsidijos darbo užmokesčiui mokėjimas buvo nutrauktas Lietuvos Respublikos valstybinei darbo inspekcijai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos (toliau – Valstybinė darbo inspekcija) nustačius, kad užimtas asmuo, kurio darbdaviui paskirta ir mokama prastovų subsidija, vykdo darbo funkcijas jam Darbo kodekso 47 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytu atveju paskelbtos prastovos metu, darbdavys ne vėliau kaip per 2 mėnesius nuo sprendimo nutraukti prastovų subsidijos mokėjimą priėmimo dienos privalo grąžinti visą iki šio sprendimo priėmimo jam išmokėtą prastovų subsidijos darbo užmokesčiui sumą, gautą už darbuotoją, dėl kurio buvo nustatytas šis pažeidimas. Praktika rodo, kad Valstybinė darbo inspekcija užtrunka nustatydama pažeidimus. Pažeidimai gali būti nustatomi ir po to, kai prastovų subsidija darbo užmokesčiui jau būna nutraukta dėl kitų priežasčių, todėl esamas teisinis reglamentavimas nėra aiškus.

Užimtumo įstatymo 41 straipsnio 5¹ dalyje nėra numatyta prastovų subsidijos darbo užmokesčiui mokėjimo nutraukimo sąlyga, kai pasibaigia darbo sutartis su darbuotoju, už kurį mokama subsidija darbo užmokesčiui.

Užimtumo įstatymo 48¹ straipsnio 1 dalyje nustatyta, kad teisę gauti darbo paieškos išmoką turi visos šias sąlygas atitinkantis Užimtumo tarnyboje įsiregistravęs asmuo: 1) asmeniui suteiktas bedarbio statusas; 2) bedarbis kreipimosi dėl darbo paieškos išmokos į Užimtumo tarnybą ir sprendimo dėl šios išmokos skyrimo metu nedalyvauja aktyvios darbo rinkos politikos priemonėse.

Užimtumo įstatymo 48¹ straipsnio 2 dalyje nustatyti skirtingi darbo paieškos išmokos dydžiai asmenims, kurie neturi teisės gauti nedarbo socialinio draudimo išmokos ar kuriems jos mokėjimo laikotarpis asmens kreipimosi į Užimtumo tarnybą metu yra pasibaigęs (33 procentų MMA, galiojusios tą mėnesį, už kurį darbo paieškos išmoka mokama), ir asmenims, turintiems teisę gauti nedarbo socialinio draudimo išmoką (7 procentų MMA, galiojusios tą mėnesį, už kurį darbo paieškos išmoka mokama).

Užimtumo įstatymo 48¹ straipsnio 3 dalyje nustatytas konkretus darbo paieškos išmokos mokėjimo laikotarpis, t. y. nustatyta, kad darbo paieškos išmoka mokama iki 6 mėnesių, bet ne ilgiau kaip iki 2020 m. gruodžio 31 d. Pagal galiojantį teisinį reglamentavimą (Užimtumo įstatymo 48¹ straipsnio 6 d.), darbo paieškos išmokos mokėjimas nutraukiamas, kai sueina darbo paieškos išmokos mokėjimo terminas ir kai asmuo praranda bedarbio statusą, tačiau nenustatyti atvejai, kai asmuo pats gali pateikti prašymą nutraukti darbo paieškos išmokos mokėjimą.

4. Siūlomos naujos teisinio reguliavimo nuostatos ir kokių teigiamų rezultatų laukiama

Siūloma pakeisti Užimtumo įstatymo 41 straipsnio 2¹ dalies nuostatas, susijusias su subsidijos darbo užmokesčiui mokėjimu darbdaviams, dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtos ekstremaliosios situacijos ir (ar) karantino paskelbtos prastovos metu išlaikantiems darbo vietas užimtiems asmenims, kuriems Lietuvos Respublikos darbo kodekso 47 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytu atveju paskelbta prastova. Siūloma atsisakyti skirtingų subsidijos darbo užmokesčiui dydžių ir nustatyti vieną dydį, kad darbdaviui už prastovose (paskelbta Darbo kodekso 47 straipsnio 1 dalies 2 punkte nustatytu atveju) esančius užimtus asmenis mokama subsidija darbo užmokesčiui, kuris negali būti didesnis, nei numatyta darbo sutartyje iki karantino paskelbimo, kompensuojant 100 procentų užimtam asmeniui priskaičiuoto darbo užmokesčio, bet ne daugiau kaip 2 MMA.

Siekiant tikslaus subsidijos darbo užmokesčiui nutraukimo teisinio reguliavimo, Užimtumo įstatymo 41 straipsnio 5¹ dalyje siūloma numatyti subsidijos darbo užmokesčiui mokėjimo nutraukimo sąlygą, kai pasibaigia darbo sutartis su darbuotoju, už kurį mokama subsidija darbo užmokesčiui.

Siekiant padėti su finansiniais sunkumais susiduriantiems, darbo netekusiems asmenims, siūloma numatyti, kad darbo paieškos išmokos mokėjimas pratęsiamas, nustatant, kad darbo paieškos išmoka nutraukiama, kai po Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtos ekstremaliosios situacijos ar karantino atšaukimo arba bent vieno iš jų paskelbimo termino suėjimo praėjo 1 mėnuo.

Užtikrinant taiklesnį ir efektyvesnį darbo paieškos išmokos skyrimą, siūloma Užimtumo įstatymo 48¹ straipsnio 1 dalyje nustatyti dvi papildomas sąlygas Užimtumo tarnyboje

įsiregistravusiam asmeniui dėl teisės gauti darbo paieškos išmoką: 1) asmens darbo sutartis pasibaigusi ar darbo santykiams prilyginti teisiniai santykiai yra pasibaigę Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtos ekstremaliosios situacijos ar karantino paskelbimo metu; 2) asmuo neturi teisės gauti nedarbo socialinio draudimo išmokos ar jos mokėjimo laikotarpis asmens kreipimosi į Užimtumo tarnybą metu yra pasibaigęs.

Įstatymo projektu siūloma atsisakyti Užimtumo įstatymo 48¹ straipsnio 2 dalies 2 punkto nuostatos, kad darbo paieškos išmoka gali būti skiriama asmenims, turintiems teisę gauti nedarbo socialinio draudimo išmoką.

Be to, siūloma nustatyti galimybę darbo paieškos išmoką gaunančiam asmeniui jo prašymu nutraukti šios išmokos mokėjimą.

5. Numatomo teisinio reguliavimo poveikio vertinimo rezultatai, galimos neigiamos priimto įstatymo pasekmės ir kokių priemonių reikia imtis, kad tokių pasekmių būtų išvengta

Priėmus Įstatymo projektą, neigiamų pasekmių nenumatoma. Numatomos teigiamos teisinio reguliavimo pasekmės aptartos šio aiškinamojo rašto 4 punkte.

6. Kokią įtaką priimtas įstatymas turės kriminogeninei situacijai, korupcijai

Priimtas Įstatymo projektas įtakos kriminogeninei situacijai neturės.

7. Kaip įstatymo įgyvendinimas atsilieps verslo sąlygoms ir plėtrai

Verslą ir jo plėtrą Užimtumo įstatymo pakeitimai veiks teigiamai, nes iki 2 MMA padidintas subsidijos darbo užmokesčiui dydis ir darbdaviui visiškai kompensuojamas prastovoje esančio darbuotojo darbo užmokestis sudarys teises prielaidas sumažinti dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės paskelbtos ekstremaliosios situacijos ir (ar) karantino darbdaviams galinčius kilti neigiamus padarinius ir paskelbtos prastovos metu išvengti darbuotojų atleidimo, išlaikyti darbo vietas ir išmokėti darbuotojams didesnę nei patvirtinto 1 MMA dydžio darbo užmokestį.

8. Įstatymų inkorporavimas į teisinę sistemą, kokius teisės aktus būtina priimti, kokius galiojančius teisės aktus reikia pakeisti ar pripažinti netekusiais galios

Priėmus Įstatymo projektą, kitų galiojančių įstatymų keisti nereikės.

9. Įstatymo projekto atitiktis Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimams ir įstatymo projekto sąvokų ir jas įvardijančių terminų įvertinimas Terminų banko įstatymo ir jo įgyvendinamųjų teisės aktų nustatyta tvarka

Įstatymo projektas atitinka Lietuvos Respublikos valstybinės kalbos, Lietuvos Respublikos teisėkūros pagrindų įstatymų reikalavimus. Įstatymo projekte naujų sąvokų nepateikiama, galiojančios sąvokos nekeičiamos.

10. Įstatymo projekto atitiktis Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos teisei

Įstatymo projektas neprieštarauja Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos nuostatomis ir Europos Sąjungos teisės normoms.

11. Įstatymui įgyvendinti reikalingi įgyvendinamieji teisės aktai, šių aktų rengėjai ir terminai

Užimtumo tarnyba turės parengti ir Užimtumo tarnybos direktorius iki 2020 m. gruodžio 31 d. priimti Užimtumo tarnybos direktoriaus 2020 m. birželio 12 d. įsakymo Nr. V-213 „Dėl Darbo paieškos išmokų skyrimo ir mokėjimo nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo projektą, Užimtumo tarnybos direktoriaus 2017 m. liepos 5 d. įsakymo Nr. V-388 „Dėl aktyvios darbo rinkos politikos priemonių taikymo darbdaviams tvarkos aprašo patvirtinimo“ pakeitimo projektą.

12. Kiek valstybės, savivaldybių biudžetų ir kitų valstybės įsteigtų fondų lėšų prireiks įstatymui įgyvendinti, ar bus galima sutaupyti

Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos preliminariais skaičiavimais, Įstatymo projekte numatomų subsidijų darbo užmokesčiui ir darbo paieškos išmokų finansavimo poreikis 2021 m. – 230,617 mln. Eur valstybės biudžeto lėšų, iš jų: 180,2 mln. Eur subsidijoms darbo užmokesčiui 170,7 tūkst. darbuotojų, kuriems buvo paskelbta prastova ir 22 ml. Eur subsidijoms darbo užmokesčiui už 2020 m. gruodžio mėnesį; 28,4 mln. Eur darbo paieškos išmokoms 35,5 tūkst. asmenų. Skaičiavimai atlikti numatant, kad subsidijos darbo užmokesčiui mokėjimo laikotarpis būtų 6 mėnesiai, o darbo paieškos išmokos mokėjimo – 4 mėnesiai.

13. Įstatymo projekto rengimo metu gauti specialistų vertinimai, rekomendacijos ir išvados

Rengiant Įstatymo projektą, nebuvo gauta specialistų vertinimų, rekomendacijų ir išvadų.

14. Reikšminiai žodžiai, kurių reikia Įstatymo projektui įtraukti į kompiuterinę paieškos sistemą, įskaitant Europos žodyno *Eurovoc* terminus, temas bei sritis

Nėra.

15. Kiti, iniciatorių nuomone, reikalingi pagrindimai ir paaiškinimai

Nėra.